

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова
(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра всесвітньої історії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

проф. В. М. Хмарський

2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НОВІТНІ ПІДХОДИ І МЕТОДИ АНАЛІЗУ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти Третій (освітньо-науковий)

Спеціальність 032 Історія та археологія
(код і назва спеціальності)

Інститут/факультет історії та філософії
(назва інституту, факультету)

2019 – 2021

Робоча програма складена на основі навчальної програми з дисципліни
«Новітні підходи і методи аналізу історичних джерел».

Розробники: Гребцова І.С., доктор історичних наук, професор кафедри
всесвітньої історії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол № ___ від. "___" _____ 2019 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Гребцова І. С.)
(прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії

Протокол № 2 від " 08 " новемб 2019 р.

Голова НМК

(підпис)

(Синявська О. О.)
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол № ___ від. "___" _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол № ___ від. "___" _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 залікових модулів – 2 змістових модулів – 2 ІНДЗ* – реферат (вид завдання)	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва) Спеціалізація (і): <hr/> (назва) Рівень вищої освіти: <u>Третій (докторський)</u>	Нормативна	
		Рік підготовки:	
		2-й	—
		Семестр	
		1-й	—
		Лекції	
		8год.	—
		Практичні, семінарські	
		-год.	—
		Лабораторні	
		— год.	—
		Самостійна робота	
		82 год.	год.
		у т.ч. ІНДЗ*: 40 год.	
Форма підсумкового контролю: <i>іспит</i>			

* – за наявності

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є ґрунтовне і всебічне ознайомлення докторантів з оновленими традиційними й новітніми підходами та методами аналізу історичних джерел, виявлення і апробація найбільш ефективних методів дослідження для їхньої дисертаційної роботи.

Завданнями дисципліни є фундаментальне оволодіння докторантами методикою джерелознавчого аналізу і використанням новітніх методів дослідження історичних джерел.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних (ЗК):

КЗН.01 - здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

КЗН.02 - навички використання новітніх інформаційних і комунікаційних технологій

КЗН.03 - здатність проведення самостійних досліджень на сучасному рівні

КЗН.04 - Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

КЗН.06 - Здатність розробляти та управляти науковими проектами та/або складати пропозиції щодо фінансування наукового дослідження, реєстрації прав інтелектуальної власності

КІ.01 - у достатній мірі володіти українською мовою для усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження

КІ.03 - базові дослідницькі навички

б) фахових загальних (КФЗ):

КФЗ.04 - здатність застосовувати на практиці класичні та новітні методи наукових досліджень, моделювати основні процеси майбутнього дослідження з метою вибору методів та методик дослідження

КФЗ.05 - можливість коментувати, анотувати, редагувати тексти і документи у відповідності до критичних вимог історичної та археологічної дисциплін

КФЗ.06 - здатність представляти результати наукових досліджень у вигляді звітів, доповідей на симпозіумах, наукових публікацій з використанням сучасних інформаційних технологій

в) спеціальних фахових (КФС):

КФС.01 - оволодіння загальними знаннями відносно методології, інструментарію та питань широких діахронічних, тематичних та просторових перспектив світової історії від стародавніх цивілізацій до сучасності

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати :

- етапи та особливості розвитку методів аналізу історичних джерел;
- загальнонаукові методи та їхню роль в історичному дослідженні;
- основні методи історичного дослідження;
- роль нових підходів в теорії та практиці аналізу історичних проблем на основі джерелознавчого методу;
- головні риси системного підходу і системного методу;

- місце кількісних і математичних методів в історичному дослідженні.

вміти : на практиці у науковій роботі вдало використовувати традиційні і новітні методи дослідження історичних джерел; моделювати історичні явища і процеси; критично оцінювати можливості застосування кількісних методів і джерелознавчого методу в історичних дослідженнях.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Перегляд, доповнення та оновлення традиційних методів аналізу історичних джерел на початку ХХІ ст.

Тема 1. Предмет і завдання курсу. Загальні тенденції розвитку гуманітарних наук та роль методів в сучасних дослідженнях. Предмет і завдання спецкурсу. Провідна роль теорії і методології у науковому пізнанні. Місце методу в науково-пізнавальному процесі. Загальні тенденції розвитку гуманітарних наук та роль історичних методів в сучасних дослідженнях. Специфіка минулого як об'єкту пізнання та її прояви в історичних дослідженнях. Реконструкція історичної дійсності і емпіричний рівень її пізнання. Ретроспективність історичного пізнання. Екзистенціалістський підхід до авторського тексту. Становлення і розвиток методів історичного дослідження та правил і прийомів аналізу історичних джерел. Типологія наукових методів.

Тема 2. Використання традиційних методів дослідження історичних джерел, їх оновлення та доповнення на сучасному етапі. Використання основних традиційних методів історичного дослідження при аналізі історичних джерел, їх оновлення та доповнення на сучасному етапі. Співвідношення в історичному дослідженні історичного і логічного методів. Нарративний метод та вимоги до нього сучасних істориків. Можливості історико-генетичного методу. Історико-типологічний метод. Кластерний аналіз як метод багатомірної типології. Системний підхід і системний аналіз в історичних дослідженнях. Методи діахронного аналізу історичної реальності. Вибірковий метод у вивченні масових джерел.

Змістовий модуль 2. Становлення та розвиток новітніх методів аналізу джерел у працях істориків ХХ – ХХІ ст.

Тема 3. Новітні підходи до дослідження соціальної реальності, реалізація нових підходів та методів у сучасному гуманітарному знанні. Нові підходи до дослідження соціальної реальності, реалізація нових підходів у сучасному гуманітарному знанні. Моделі інтерпретації цілей і завдань звернення до історичного джерела. Квантитативний та квалітативний підхід до історичних джерел. Типи завдань, що потребують використання математичних або кількісних методів в історичному дослідженні. Статистичні прийоми та методи в історичній науці. Методика перевірки відомостей історичних джерел за допомогою математичних методів.

Тема 4. Вимір якісних ознак. Кількісні методи у дослідженні нарративних джерел. Загальні проблеми формалізації та вимір суспільних явищ. Кількісні методи у дослідженні нарративних джерел; вимір якісних ознак. Моделювання

історичних явищ та процесів: цілі, етапи, типи моделей. Метод мовного ядра (М. Морозов, В. Фукс, Л. Мілов). Метод помилок (Д. Фроже). Контент-аналіз як метод дослідження історичних джерел. Пошук і виявлення найбільш ефективних методів аналізу джерел у роботах майбутніх докторів філософії.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Перегляд, доповнення та оновлення традиційних методів аналізу історичних джерел на початку ХХІ ст.										
Тема 1. Предмет і завдання курсу. Загальні тенденції розвитку гуманітарних наук та роль методів в сучасних дослідженнях.	17	2			15					
Тема 2. Використання традиційних методів дослідження історичних джерел, їх оновлення та доповнення на сучасному етапі.	17	2			15					
Разом за змістовим модулем 1	34	4			30					
Змістовий модуль 2. Становлення та розвиток новітніх методів аналізу джерел у працях істориків ХХ – ХХІ ст.										
Тема 3. Новітні підходи до дослідження соціальної реальності,	17	2			15					

реалізація нових підходів та методів у сучасному гуманітарному знанні.									
Тема 4. Вимір якісних ознак. Кількісні методи у дослідженні наративних джерел.	17	2			15				
Разом за змістовим модулем 2	34	4			30				
ІНДЗ*	22				22				
Усього годин	90	8			82				

* – за наявності

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Навчальним планом не передбачені	

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Навчальним планом не передбачені	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Навчальним планом не передбачені	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1	Загальнонаукові та спеціальні методи історичних досліджень / підготовка до практичного заняття [1]	7
2	Спеціально-історичні методи. Логіка як алгоритм історичного дослідження [1]	7
3	Джерелознавчі методи дослідження [3]	7
4	Системна методологія, системний підхід, системний метод [2]	7
5	Модельна методологія як складова джерелознавства [2]	7

6	Масові джерела та методи їх дослідження [3]	7
7	Кількісні методи у дослідженні наративних джерел [2]	8
8	Контент-аналіз в історичних дослідженнях [3]	10
	Разом	60

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – написання рефератів, есе;
- [3] – індивідуальне навчально-дослідне завдання

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання – написання реферату з теми за вибором

Теми рефератів

1. Історико-генетичний метод та його можливості.
2. Історико-порівняльний метод у роботах дослідників.
3. Історико-типологічний метод в гуманітарних науках.
4. Системний підхід (метод) в історичній науці. Принцип ізоморфізму в контексті системного методу.
5. Джерелознавчий аналіз та синтез у роботах сучасників.
6. Текстологія і герменевтика у дослідженні наративних джерел.
7. Вибірковий метод та його використання сьогодні.
8. Статистичні методи в історичній науці. Кореляційний та регресійний аналіз.
9. Метод мовного ядра як можливість атрибуції пам'ятки.
10. Контент-аналіз в історичних дослідженнях.

10. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний метод: полягає в лекційному курсі, як основному методі передачі знань щодо тематики курсу докторантам.

Репродуктивний метод. Докторант відтворюють знання, отримані на лекціях та в ході самостійної роботи, під час обговорення дискусійних проблем на заняттях.

Метод проблемного викладення. вирішення конкретних історичних проблем через роботу з історичними джерелами, роботу з науково-дослідницькими працями, аналіз конкретних історичних ситуацій, що базується на формулюванні пізнавального завдання, розкритті системи доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, демонстрації способу розв'язання поставленого завдання..

Евристичний метод. В ході самостійної роботи докторант відшукує в навчальній та науковій літературі факти з необхідної тематики.

Дослідницький метод. Використовується під час виконання завдань самостійної роботи.

11. Методи контролю

Поточне тестування аспірантів здійснюється:

- індивідуальна бесіда з самостійної роботи;
- співбесіда з тем модулів;

- індивідуальна бесіда з теми реферату;
- підсумковий контроль знань.

12. Питання для підсумкового контролю

1. Джерельна база історичних досліджень. Критерії класифікації джерел та класифікаційні ознаки.
2. Методика пошуку та виявлення джерел.
3. Джерелознавча критика у роботах істориків XVIII-XIX ст.
4. Джерелознавча критика у роботах істориків у модерну і постмодерну добу.
5. Джерелознавчі методи та їх використання у наукових дослідженнях.
6. Етапи розвитку традиційних методів історичного дослідження.
7. Аналітична і синтетична критика джерел.
8. Текстологія і герменевтика у дослідженнях істориків.
9. Особливості використання історичних методів. Синхронічний і діахронічний методи.
10. Місце історико-порівняльного методу в дослідженнях гуманітаріїв.
11. Сутність загальнонаукових методів.
12. Статистичні методи обробки кількісних даних. Кореляційний аналіз в історичній науці. Лінійна регресія (парна і множинна).
13. Кластерний аналіз як засіб типологічного аналізу. Методика кластерного аналізу.
14. Процеси інформатизації та математизації сучасних гуманітарних наук.
15. Можливості інформаційних технологій в побудові історичних реконструкцій.
16. Вибірковий метод: поняття репрезентативності вибірки, види вибіркового дослідження, репрезентативність природних вибірок.
17. Математичні методи в історичній науці XXI ст.
18. Проблеми історичного моделювання.
19. Метод мовного ядра і умови його застосування в історичних дослідженнях.
20. Типологічний метод і схеми його використання.
21. Основні характеристики якісного аналізу.
22. Розвиток кліометрії і квантитативної історії в зарубіжній та вітчизняній науці.
23. Методологічні і методичні аспекти контент-аналізу.
24. Кількісні методи у роботах зарубіжних істориків.
25. Джерельна база як система і як структура.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Орієнтовний приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль № 1				Змістовий модуль № 2					40	
		T1 15	T2 15		T3 15	T4 15				
Всього				30				30	40	100

T1, T2 ... T4 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D		
60-69	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма.
2. Гребцова І.С. Джерелознавство. Методичний посібник. – Одеса, 2019.

15. Рекомендована література

Основна

1. Бездрабко В. В. Початки кліометричних досліджень документів у зарубіжній та українській історичній науці // Історичні науки. Наукові праці. – Київ: 2009. – Т. 100. Вип. 87. – С. 130-134.
2. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: теорія, методика, історія. – Харків; Тарбут Лаам, 2005. – С. 54-111.
3. Бородкин Л. И. Многомерный статистический анализ в исторических исследованиях. – М.: МГУ, 1986. – 187 с.

4. Бородкин Л. И. Моделирование исторических процессов: от реконструкции реальности к анализу альтернатив. – СПб.: Алетейя, 2016. – 304 с.
5. Ганжуров Ю. С. Кількісні методи в історичних дослідженнях: досвід і деякі питання методики // Український історичний журнал. – 1994. – №4. – С. 30-40.
6. Горобець В. М. Нова історична наука // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України . – К. : Наукова думка, 2010. –Т. 7 : Мл – О. – С. 430.
7. Грегори П. Поиск истины в исторических данных // Экономическая история: Ежегодник. – М.: РОССПЭН, 1999. – С. 471-492.
8. Зашкільняк Л. Методологія історії: від давнини до сучасності. – Львів, Львівський національний університет імені І. Франка, 1999. — 227 с.
9. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования. Изд. 2. – М.: Наука, 2003. – 486 с.
10. Ковальченко И. Д., Бородкин Л. И. Современные методы изучения исторических источников с использованием ЭВМ. – М.: МГУ, 1987. – 85 с.
11. Количественные методы в исторических исследованиях / под ред. И. Д. Ковальченко. – М.: Высшая школа, 1984. – 386 с.
12. Математические методы в историко-экономических и историко-культурных исследованиях / ред. И. Д. Ковальченко. – М.: Наука, 1977. – 384 с.
13. Миронов Б. Н. История в цифрах. Математика в исторических исследованиях. – Л.: Наука, 1991. – 167 с.
14. Миронов Б. Н., Степанов З. В. Историк и математика (Математические методы в историческом исследовании). – Л.: Наука, 1975. – 184 с.
15. Пивоев В. М. Методология гуманитарного знания. – Москва-Берлин: Директ-Медиа, 2016. – 523 с.
16. Проблемы математической истории: математическое моделирование исторических процессов / Ред. Г. Г. Малинецкий, А. В. Коротаев. – М.: ЛИБРОКОМ, 2009. – 418 с.
17. Проблемы применения количественных методов анализа и классификации источников по отечественной истории. – Днепропетровск: ДГУ, 1988. – 120 с.
18. Рафалюк О. Е. Междисциплинарные методы изучения прошлого: применение контент-анализа в исторических исследованиях // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 2-1.
19. Сальникова А. А. Современное зарубежное источниковедение: теория и метод. –Казань: УНИПРЕСС, 1999. – 59 с.
20. Санцевич А. В. Методика исторического исследования. – Киев: Наукова думка, 1990. – 210 с.
21. Benner Martha I. The Lincoln Legal Papers and the New Age of Documentary Editing // Computers and Humanities. – Vol. 30. – № 5. – 1996/1997. – P. 365-372.
22. Igartua Jose E. Computers and Historians: Past, present and future // Computers and Humanities. – Vol. 30. – № 5. – 1996/1997. – P. 347-350.
23. North D. C., Thomas R. P. The Rise of the Western World: A New Economic History. Cambridge: Cambridge University Press, 1973.

Додаткова

24. Алексеев А. Н. Контент-анализ, его задачи, объекты и средства // Социология культуры. – М.-Л.: Наука, 1974. – Вып. 1. – С. 131-162.
25. Артемчик Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи. – Київ: Форум, 2000. – 270 с.
26. Бондаренко Г. Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 424 с.
27. Бородкин Л. И. Квантитативная история в системе координат модернизма и постмодернизма // Новая и новейшая история. М.: РАН, 1998. – № 5. – С. 3-16.
28. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Самосознание европейской культуры XX века. – М.: Наука, 1991. – С. 130-149.
29. Гусейнов А. С., Павловский Ю. Н., Устинов В. А. Опыт имитационного моделирования исторического процесса. – М.: Наука, 1984. – 157 с.
30. Источниковедение: учебное пособие. – М: Изд-во Высшей школы экономики, 2015. – 686 с.
31. Калакура Я. С. Особливості джерелознавчої критики архівно-слідчих документів // Архівно-слідчі справи репресованих: : Науково-методичні аспекти використання. – Київ, 1998. – 161 с.
32. От Нестора до Фонвизина: Новые методы определения авторства. – М.: Прогресс, 1994. – 448 с.
33. Підгаєцький В. В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України XX століття. – Дніпропетровськ: ДГУ, 2001. – 292 с.
34. Славко Т. И. Математико-статистические методы в исторических исследованиях. – М.: Наука, 1981. – 159 с.
35. Тойнби А. Дж. Постигание истории. – М.: Айрис-Пресс, 2010. – 640 с.
36. Хвостова К. В. Количественный подход к средневековой социально-экономической истории. – М.: Наука, 1980. – 207 с.
37. Bagnall R. S. Reading Papyri, Writing ancient History/ London: NY, 1995.
38. Derolez Albert/ The paleography of Dotted manuscript books from the twelfth to the early sixteenth century. Cambridge: Cambridge UP, 2003.
39. Crave Paul, Hay Douglas. Computer Applications in Comparative History // History and Computing. – Vol. 7. – № 2. – 1995. – P. 69-80.
40. Heseltain Richard. A Policy Framework for Networked Information: History and Humanities // History and Computing. – Vol. 7. – № 1. – 1995. – P. 22-29.

16. Електронні інформаційні ресурси

1. Всесвітня історія. Режим доступу: [http:// www.istorya.ru](http://www.istorya.ru)
2. Джерела особового походження. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua>; <http://www.chtyvo.org.ua>
3. Джерелознавство. Режим доступу [http:// www.ivid.ucoz.ru](http://www.ivid.ucoz.ru)
4. Електронні версії провідних періодичних видань з історичної науки. Режим доступу <http://www.annales.info/>
5. Писемні джерела з історії України. Режим доступу: <http://www.google.com.ua>

6. Сайт кафедри всесвітньої історії. Режим доступу:
<http://modernhistory.onu.edu.ua>;
7. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Режим доступу:
<http://www.nbuv.gov.ua>
8. Сайт Наукової бібліотеки ОНУ. Режим доступу: lib.onu.edu.ua
9. Тексти джерел. Режим доступу: <http://www.vostlit.info/>.
10. Хронос. Всемирная история в интернете. Режим доступу:<http://www.hrono.ru/index.html>